

Український народ як будь-який інший не пам'ят ає початку своїм казкам, пісням, легендам. Так споконвіку ведеться, що переповідаються вони у сно з роду в рід, з покоління в покоління, як священний заповіт старовини. У міру того як народ ставав уважнішим до історичної долі своєї, він відчував потребу запам'ятовувати "найважливіші події, що залишили слід в його житті. Тоді до справжньої події додаються легенди. Легенда завжди розповідається не для самої лиш розваги, а для того, щоб її, як переказ, молоде покоління перейняло й завчило, а потім переказало своїм нащадкам. Так і в моєму селі Крупець Радивилівського району Рівненської області було. Про нього вперше згадується у 1545 році. До 1795 р. входило до Речі Посполитої. З 1795 по 1916 рр. належало Росії. З 1916 по 1921р. влади змінювалися, то Польщі належало, то входило до складу СРСР. Всі події, які відбувалися на території нашого села і дали поштовх до виникнення різноманітних легенд і пов'і в.

Про назву села Крупець існують різні легенди. Одна з них говорить, що навколо стародавнього поселення були печі для добування смоли з соснових коренів і сушняку, що нагромадилися. А коли печі ці утворили круг біля їхніх жител, то вони і самій місцевості, ними зайнятій, дали назву Круг-печей, яка згодом перейшла в устах народу в Крупець. Друга говорить про те, що жив тут пан Крупецький. Як поселення, село дуже давнє. Про нього згадується в акті від 1545 року - в опису Луцького окружного замку.

У 1822 році в селі була побудована церква з двома куполами на кошти російського генерала Інгельстрома. З цього приводу із уст старожилів передавалася така легенда: нібито графиня Залуська, дружина Інгельстрома, їхала в бричці з дочкою від першого чоловіка. Раптом сполохалися коні, гнали страшно, візник випав. Вони добігли до крутого повороту, рвонули, карета перекинулась на праву сторону дороги і коні раптом зупинилися як вкопані. А тут і дверці відчинилися: обидві жінки вийшли живі. Коні чомусь не тягнули перевернуту карету. Графиня на колінах, звернувшись до Бога, подякувала і сказала: "Дзись бендзе свенто место - нові кос т ел". Граф найняв зодчих (архітекторів) із Італії, які і побудували цей костел за його гроші. А працювали на будівництві люди із села. Такий же костел збудував він нібито у Кракові. Це був дар в знак збереження життя своїм близьким. (Переказ діда Семена Гулія, Степана Гулія).

Навколо крутого повороту біля церкви завжди відбувалися цікаві історії. Наприклад, існувала легенда про собачку з дзвіночком, який з'являвся о 12-й годині ночі. Баба Ганна Лук'яні вна (Іваниха) розповідала, що за далеких часів на вулиці Огород біля повороту були казарми - мури. А від них нібито є підземний хід під ставком з виходом біля сосен на вулиці Старики. Цей підземний хід зробили захисники фортеці, які боялися навали татар із сторони м. Кременця. З приводу цього виникла в селі легенда про жовті лілії, які своїм цвітом вкрили ставок.

Це було в давнину, коли в Україну залітали татарські орди. Горіли села, голосили матері. Лилася кров, лилися сльози. Старих людей татари рубали, молодих дівчат і хлопців забирали в полон.

В нашому селі росли й розцвітали вродою чорноокі, працювиті красуні, які славились вродою на всю округу. Одного разу на село налетіли татари. Дівчата, щоб не потрапити в неволю втопилися в глибокому кар'єрі, що пізніше став називатися ставком.

На світанку на темній воді з'явилися жовті пуп'янки. Зійшло сонце. Його проміння освітило згарище на місці села. А невідомі квіти розцвіли жовтим цвітом. Увечері, коли зійшло сонце, незрозумілі квіти сховалися від чорної ночі під воду. З того часу ці жовті лілії нагадують про те, що колись дівчат розлучили вороги із коханими.

А собачка із дзвіночком став появлятися після частих трагедій на повороті, коли полохалися коні. Свідки автомобільних трагедій стверджують, що ніби аварія виникає тоді, коли перед машиною з'являється собачка із дзвіночком. А баба Гапка (Агафія Гудима) говорила, що це ніби душа померлого попа плаче, могилу якого поляки зруйнували. Ось і з'являється собачка саме на тому місці, де

була могила священика. А ще, за свідченнями старожилів, в давнину біля церкви було єврейське кладовище, які чомусь люди загорнули в 90-х роках ХХ ст. і там побудувався священик.

В селі є дуже мальовнича вулиця, назва якої Біла Криниця. В давнину це нібито був присілок. Люди селилися тут біля джерела, дно якого було все в крейді, немов вкрите білим простирадлом. З уст в уста передавалася легенда, що там цілюща вода, бо було джерело в невеличкому заглибленні у вигляді жіночого сліду. Християни вірили, що це слід Божої Матері і тому матері влітку дітей водили до цілющого джерела. Бували випадки, що від постійного відвідування кринички хворі діти виліковувалися. Вода у ній ніколи не дівалася і дуже часто люди ішли сюди по воду, так як вода в сільських колодязях дівалася в посушливе літо. Сьогодні, на жаль, через недбальство жителів вулиці джерело заросло чагарниками. Я думаю, що саме через таку байдужість стали більше хворіти діти, бо перестали матері водити їх до цілющої водиці з рідної землі.

На початку вулиці Свитники в селі Крупець колись стояв пастерунок. Комендантом був пан Вільковський. Перекази свідчать нібито його дружина вміла відганяти градові хмари, тому в Крупці по сьогоднішній день град ніколи не вибиває городи. За помешканням Вільковського ріс і росте до сьогодні старий ясен. Під ним вона ставала на коліна, тримала в руках якусь книжку і молилася проти хмар.

Після Великої Вітчизняної війни в селі появилася нова легенда. В діда Карпа загинуло на війні три сини. Він, де працював, завжди у пам'ять про своїх синів садив три дерева (ясени). Сьогодні залишились вони лише в центрі села біля будинку культури і обгороджені трикутником. Подейкують, що вони стоять на сторожі спокою в сім'ях, бо ті юнаки з Крупця, яких забрали на афганську війну вернулись живими.

Від села Крупець веде кам'яна дорога до сіл Бараня і Срібне. Чомусь люди з давніх давен старались швидко пройти чи проїхати той відрізок дороги ввечері, де розходяться дороги в різні сторони, бо за переказами тут в 24 годині ночі з'являється панок весь у чорному і скидаючи капелюха кланяється до запізнілих пішоходів чи проїжджих. Цю легенду розповіла Солонюк Галина Василівна, жителька нашого села, колишня вчителька.

Вулиця Біла Криниця простяглася аж до самої залізної дороги. Біля дороги тягнеться сосновий бір шириною до двох кілометрів, а за ним - хутір, на якому живе моя бабуся Протас Ганна Олександрівна. Саме вона розповіла мені легенду про походження назви хутора Чернобаї. За переказами у сиву давнину тут сталася трагедія. Жила с і м 'я Чернобаїв, у яких була дочка - красуня. Вона не схотіла виходити заміж за нелюба, і той вирішив помститися: найняв чаклуна, котрий переписавши всіх поіменно, зачаклував усю с і м 'ю. Батько, мати і шестеро діток поховані недалеко від хати, де полягли повстанці. Живою лишилася лише дочка - красуня, яка є корінням нашого роду. Тому й хутір цей було названо - Чернобаї. Про цю подію поет Василь Краснопольський, який народився на хуторі, написав вірш « Могила »:

Багато років промайнуло,
Як та могила тут стоїть.
Одна у лісі біля хати
Свідок минулих лихоліть .
На ній трава завжди буває .
Де хрест стояв - росте бузок,
У цій могилі батько й мати
І шестеро їх діточок .
А сьома донечка - красуня
Тоді лишилася ж и в а.
Із покоління в покоління
Страшна несеться дивина.
То це ж вона не захотіла
З нелюбом стати на рушник.
Помста затьмарила нелюба -
В дворі з'явився чарівник.

У чаклуна було все чорне: І капелюх, і плащ, і кінь.
І по землі за ним стелилась
Неначе хмара, чорна тінь.
Примусив вийти всіх із хати,
І не гуртом - по одному.
Останнім з криком й пелюшками
Дитячко винесли йому.
Дочки - красні не знайшов він,
В полі затрималась вона.
Лежать в дворі усі, як мертві,
Помчала смерчем сатана.
Дев'ять попів тоді молились,
Безперестанку люди йшли,
Хрестом злих духів відганяли,
Та побороти не змогли.
Звели могилу величезну,
Обгородили, як садок.
Тут Чорнобай Антон, Наталка
І шестеро малих діток.
І відтоді маленький хутір
І нарекли - Чорно баї.
Тут, як колись, стоїть хатина,
Тут, як колись, шумлять гаї.
Після війни на тому ж хуторі, в мого прадіда Олександра Зайця на горищі в
хліві, ночували троє повстанців. І хтось про це доніс. Чекісти оточили їх, почався
нерівний бій. Дах на хліві був з черепиці, від куль став наче решето. Але
повстанці не здавалися. Завзято боролися. В цей час проходив лісник лісом.
Чекісти примусили його піднятися драбиною і сказати, щоб хлопці здалися. На
це повстанці відповіли: « Передай, що катам не здаємося», - і, заспівавши пісню « Ще не вмерла
Україна», перестрілялися самі. Ця трагедія вже давно стала
легендою, яка передається в нашому роду з покоління в покоління.
Пишучи цю роботу, я зрозумів, що всі легенди, які передавалися з уст в уста
- це результат подій і переживань не тільки радісних і веселих, а й трагічних,
невимовно болісних. І люди своєю гіркотою і біль виливали у легендах,
бувальщинах, прибавляючи щось своє, звичайно, повчального змісту. Ось,
наприклад, стала вже легендою історія, про загибель братів поета В. Красно-
польського.

Коли під Бродами точилися бої жителів хуторів с. Пріски і Крупця
евакуювали, проте зрідка дозволяли навідуватися у господарства, щоб обробляти
поля свої поля. Не раз бувало: вийдуть в поле, а німці з Бродів починають
обстрілювати. Почувши свист снаряда, люди падали на землю. Ось один снаряд
просвистів і не вибухнув. Він довго валявся на полі і став причиною страшного
горя. Сусідські хлопчики йшли вранці до школи і надумали на стежці підірвати
патрони. Ось і використали для удару цей снаряд. Пролунав вибух. По всьому
полі батьки збирали шматки своїх дітей. Цей випадок і досі стоїть перед очима у
моєї бабусі Протас Ганни Олександрівни. Тоді ще вона була ровесницею цих двох
хлопчаків.

На північний захід від с. Крупець, за селом Баранне, починається ліс, який
був перетнутий довгим і досить високим земляним валом, що у простонародді
носить назву « градки». Ці «градки» були колись величезною військовою
спорудою і являли собою загородження від натиску татар. А похмурим свідком
того, що колись нападали татари на наші села є курган, який знаходиться на
орних полях на схід від села Крупець. У ньому трапляються часто стріли — чисто
татарського походження. Це, як стверджує М.І. Теодорович, і є могила татар, які
полягли в частих битвах із місцевими руськими військами.

Баранівський ліс є початком великих поліських лісів. У ньому є багато
рідкісних рослин, які занесені в Червону Книгу. Тому місцевість та є заказником
, який носить назву Баранівське урочище. З діда - прадіда в селі передаються
легенди про рослини, які тут ростуть. Горицвіт

Давним - д а в н о, ще за царя , чи й раніше , на нашій землі жив пан . І мав той він дочку, гарну-прегарну , хорошу - прехорощу, як весняний ранок . І покохала та дочка простого хлопця, та покохала так , що жити без нього не могла . І хлопець той теж покохав панночку . Але старий пан не хотів, щоб його зятем був простий селюк . Почав дочку в і д т в о р ю в а т и , а коли не вдалося добитися свого - звелів дочці разом з усіма селюками жати жито , щоб скуштувала, який він, селянський хліб . Сподівався , донька злякається тяжкої праці ,схаменеться . Однак та горда була , та й коханий допомагав , донька ввечері повернулася щасливою . Пан розсердився, наказав на другий день поставити дочку на окрему постать і щоб ніхто її не допомагав . Тяжко було дівчині , бо ж до жаття не мала ні звички , і сили . Порізала с е р п о м руки, поколола ноги , кров капала на золоте жниво . А день був довгий і, коли сонце почало сідати , прийшов економ , дивиться, а панночки немає в полі . Ніде немає . Тільки в житі , на краю постаті , під лісом незнана квітка вогником світить - усе , що лишилось від ді вчини . . З того часу в Барановському урочищі біля полів водиться горицвіт .

Дуже часто від старих людей можна почути такі легенди про сон - траву, яку люблять зривати діти на весні:

Сон-трава

У давну давність трава ще мала листя не розсічене , як зараз , а суцільне, як у підбілу чи лопуха . І росла вона тільки в райському саду . Та коли Бог прогнівався на сатану і його спільників , повелів архангелу Михаїлу гнати їх з раю, то вся нечисть поховалась за широким листком цієї трави . Тоді розлючений архангел метнув громову стрілу і пронизав нею траву від верхівки до самого кореня . Ще й траву цю викинув з райського саду . Відтоді ніби в неї листя розсічене , а сама вона почала називатися в народі прострілом . І всяка нечисть боїться прострілу , обминає його . * * *

У квіток, як і в людей, у кожної є своя мати . Немає матері тільки сон -квітка . У н е ї- зла мачуха . І щороку ця мачуха виганяє її з землі передчасно . «Сон, сон - каже вона, - швидше збирайся та виходь, не гайся! Усі квітки зацвіли, тільки тебе немає» . Тиха , покірна сон -квітка висовується із землі , озирається навкруги і бачить , що в лісі ще немає нікого з її подруг . Посумує вона і схилить додолу свою прекрасну голівку, як же - сирітка , та й дрімає доти, доки не з'явиться з-під торішнього листя фіалка , медуниця та інші подруги .

Три школи в селі Крупець побудував колишній директор школи Гудима Микола Іванович . Біля кожної він садив свої улюблені квіти - іриси . А учням дуже часто розповідав про них, почуту ще в дитинстві від матері, легенду .

Півники

Жили собі дід та баба . Обоє дуже любили квіти . Біля хати баба розводила силу -силенну квітів : і червоні півонії, і зірчасті айстри, і ще всякі - превсякі . Прийде неділя , посідають старенькі та й милуються квітками . Дітей своїх не мали, то квіти їм утіхою були . Та от минули роки . Дід ще більше постарів , знесилів , а баба вже й померла . Журиться старий : дружини немає і з квітами без її добрих рук не впоратись .

Коли це якось навесні бачить: біля хати щось буйно зазеленіло , а потом зацвіло синьо - синьо . Дивиться дід : зроду таких квітів не бачив . Не ходив коло них , не доглядав -а вони цвітуть . Наступної весни ці квіти зацвіли ще краще . І зрозумів старий : це дружина вість посилає , щоб утішити його , розвеселити . Розповів старий про це сусідам , а заодно й квітами поділився . Відтоді й оселилися у квітниках півники , бо це про них легенда така в народі ходить . Догляду їм особливого не треба , до ґрунту теж невибагливі . Зате кожної весни звеселяють зір щирою синьою усмішкою . Моя прабабуся Чалик Лариса Антонівна була дуже віруючою людиною .

Багато вона знала цікавих історій на релігійну тему . Я запам'ятав, чому горобців прозвали бусурманами .

Одного дня, перед святом Благовіщення, зібралася пташина нарада . Скрізь, по всій землі було сповіщено, що мав народитися Син Божий . Одні тільки птахи не знали, що це за подія така . Ось і прийшов до них Ангел з неба . Зібрав їх перед